

קהילות פוליטיות – פוליטיקה חדשה ברמה המקומית

פיתוח וכתובה: מריק שטרן

עריכה: ד"ר אילון שוורץ, גלי סמבירא

*מסמך זה מתעד סדרת הרצאות שנערכה במסגרת פרויקט קהילות פוליטיות במכון שחרית

ינואר 2013

קהילה, חברה אזרחית ופוליטיקה

בשכונת גוננים בירושלים, התקיים בספטמבר 2012, אירוע מחאה של תושבי השכונה נגד עיריית ירושלים. התושבים טענו שאין בשכונה מספיק מעברי חצייה והילדים והמבוגרים נמצאים בסיכון בטיחותי מתמיד. באירוע, התושבים התכנסו להפנינג מחאה צבעוני באחת הגינות השכונתיות, הילדים זכו לשעת סיפור ופעילות יצירתית וכעבור חצי שעה ירדו כל המשתתפים לכביש הקרוב. הילדים קיבלו גירים התיישבו על הכביש וציררו בעצמם מעבר חצייה צבעוני. כמובן שלאירוע הזמנה תקשורת והוא תועד והופץ ברחבי הרשת החברתית. לאחר המחאה כל המשתתפים שבו לגן וצפו ביחד בהצגה. סיפור זה מדגים כיצד ניתן לשלב עשייה פוליטית (מחאה) עם בניית קהילה מקומית. המחאה בגוננים לא התקיימה על רקע בחירות מוניציפאליות, ולא נקצר רווח פוליטי ממנה עבור גוף פוליטי זה או אחר. אולם הוא מהווה כלי משמעותי ביותר בשילוב של ארגון קהילתי ומחאה פוליטית, שילוב אותו נכנה מעתה – קהילה פוליטית.

כשאנו באים לעסוק במושג 'קהילה פוליטית' אנו כבר נתקלים בבעיה סמנטית. המושג נשמע כאוקסימורון על פי כללי השיח הציבורי בישראל. החיבור בין שתי המילים: 'קהילה' ל'פוליטיקה' נתפס כ'חילול קודש' בחברה הישראלית. זאת מכיוון שאנו רגילים להפרדה כמעט מוחלטת בין מה שנתפס בעינינו כ'חברתי' למה שאנו מכנים 'פוליטי', ובכלל זה ענייני הקהילה הם דבר חברתי, כלומר נקי, צודק, א-פוליטי במהותו. ואילו ענייני הפוליטיקה הנם נגועים בעסקנות, שחיתות ואינטרסנטיות אישית. כמובן שמדובר בתיאור כוזב של המציאות, מכיוון שלמעשה כל מרחב העשייה החברתית/אזרחית הנו מרחב פוליטי במובהק. להתנדב בוועד הבית או בוועד ההורים זהו אקט פוליטי. אנחנו פשוט לא קוראים לו כך, בין היתר בשל הסלידה הקיימת בציבור הרחב ביחס לפוליטיקה מפלגתית בישראל¹. קרי, אנו נותנים לגיטימציה לעוסקים בפעילות פוליטית שאינה אלקטורלית אך נרתעים מפעילות פוליטית שהיא אלקטורלית. כאשר, למעשה שני הסוגים עוסקים באותו הדבר – עיצוב המרחב הציבורי הקולקטיבי בהתאם לתפיסות עולם, אינטרסים, פחדים ותשוקות.

החלוקה הזו בין החברה האזרחית לפוליטיקה האלקטורלית גם מעוגנת בחוק. זה מצוי בחוק מימון המפלגות והפרשנות מרחיקת הלכת של מבקר המדינה ובבקרה בפועל של רשם העמותות. בחוק מימון המפלגות מוגדרת מגבלה חמורה על גיוס כספים עד סכום 5000 ₪ לבית אב, לכל מערכת בחירות, ללא יכולת לגייס מתורמים שאינם פרטיים. כתוצאה מכך, מי שבחר להיכנס לפוליטיקה אלקטורלית, שלא דרך מפלגה קיימת ואינו חפץ בתלות באילי הון, יימצא קושי רב בגיוס כספים לקמפיין הבחירות. כך נוצרת אפליה בוטה כלפי תושבים מן השורה שאינם חפצים לקחת הלוואות אישיות עצומות ולהפוך את הקמפיין לסיכון פיננסי אישי. נוסף על כך, רשם העמותות מטיל מגבלות על עמותות הנחשדות בזיהוי פוליטי (ראו מקרה פירוק עמותת 'מען'). כללים אלו, נועדו למנוע תמיכה ישירה של בעלי הון ויצירת מצב של "עמותות קש" שהוקמו בעבר בכדי לשמש כצינורות להעברת כספים לשימוש פוליטי. אולם בד בבד הן "שופכות את התינוק עם המים" מכיוון שהן יוצרות חיץ בין עובדי המגזר השלישי ולבין מי שבחר להיכנס לפוליטיקה האלקטורלית. עמותות ימנעו מזיהוי פוליטי עם גוף מפלגתי זה או אחר, ומי שכבר עובד בעמותה ובחר לרוץ ולהיבחר לרשות המקומית או לאחת המפלגות הארציות, יחויב לעזוב ואף לנתק את קשריו עם העמותה בה עבד. וכאשר חברי מועצה עובדים בהתנדבות, וחברי כנסת חשופים לביקורת ציבורית מאוד אינטנסיבית, מעטים בוחרים לעזוב את החיק הרך של החברה האזרחית ולהעז לחצות את הרוביקון, ולהיכנס למה שאנחנו קוראים 'פוליטיקה'.

¹ המכון הישראלי לדמוקרטיה 2011

כתוצאה מכך, אנו עדים לפער גדל והולך בין ההון האנושי העצום המצוי בחברה האזרחית הישראלית לבין האיכות האנושית והערכית של הפוליטיקאים הנבחרים בישראל. החדשנות החברתית, הרעיונות הגדולים, המחויבות והיושרה, נמצאים באלפי העמותות והגופים המדהימים שמחזיקים את השדרה החברתית של מדינת ישראל. למן הפן הפילנתרופי הבסיסי של סיוע פיזי לשכבות חלשות ועד לארגונים לשינוי חברתי, לבקרה ממשלתית, לרוחניות, להשכלה ולכל תחום חיים שנפגע או לא מקבל מספיק תמיכה ממלכתית. כמו בטבע, גם בפוליטיקה אין ואקום, ולמקום שאליו לא נכנסים אנשים מוסרים וישרים, נכנסים הכוחות האפלים יותר. אותם כוחות שהביאו בין היתר את ישראל למדינה בעלת שיעור האמון נמוך ביותר בפוליטיקאים הנבחרים ובמוסדות השלטון הנבחרים

נפילת המפלגה - החוליה המקשרת בין השלטון לבין הציבור

בעשורים הראשונים מאז הקמת מדינת ישראל 'המפלגה' שימשה לא רק כנציגות פוליטית מגזרית או אידיאולוגית אלא גם כקהילה המעורבת בכל תחומי החיים. המפלגה, אם זו מפא"י, חירות או המזרחי, סיפקה את שירותי החינוך מגן ועד תיכון, תנועות הנוער, אגודות הספורט, מערכת הבריאות, מועדונים לחברה ותרבות וכמובן גם שימשה כמייצרת מקומות עבודה לחברים הנאמנים והמקושרים. מבנה זה יצר רצף בין החיים האזרחיים לחיים הפוליטיים, אשר עודד את האזרחים למעורבות פוליטית כמפתח בסיסי להתקדמות אישית או משפחתית. כאשר מיקומו של האזרח בהיררכיה המפלגתית השליך באופן משמעותי על הגישה שלו למשאבים בכלל תחומי החיים האישיים. כמובן שלשיטה המפלגתית פגמים רבים אשר כללו הן היתר הדרה כמעט מוחלטת של קבוצות אוכלוסייה נרחבות שלא היו חלק מן ההגמוניה המפלגתית, אבל השיטה כן נתנה מענה קהילתי משמעותי ויצרה הרמוניה ורציפות בין תחומי החיים האזרחיים לשלטון הנבחר.

התדרדרותן של המפלגות הגדולות בשני העשורים האחרונים, הן מבחינת כוחן הפוליטי בכנסת ובמועצות המקומיות, וכן תהליכי הפרטה הגדולים, צמצמו את נוכחותם רק לספירה הייצוגית בבתי הנבחרים, וכספקית ג'ובים במספר מוסדות לה עוד ניתן למנות חברים על בסיס תקן פוליטי. המפלגה כמוסד קהילתי כבר כמעט ולא קיימת (פרט למועדוני מפלגת העבודה המשמשים כמוקד חברתי עבור גיל הזהב במקומות כמו גבעתיים).

הואקום הקהילתי שנוצר עקב היחלשותן של המפלגות הגדולות הביא למספר תוצרים סותרים ומגוונים: התחדשות רוחנית-דתית, אסקפיזם ואינדיבידואליזציה, עליית הרב תרבותיות המגזרית וכן הלאה. עד היום ההשתוקקות לחיי קהילה לא יודעת שובע, מכל עבר קמות יוזמות אזרחיות להתחדשות קהילתית: יישובים קהילתיים, גרעינים קהילתיים, קהילות עירוניות, קהילות עניין, קהילות וירטואליות, גינות קהילתיות. תושבי מדינת ישראל ממשיכים לחפש תחליפים למבנים הקהילתיים שאבדו, כמיהה לזהות קולקטיבית חדשה.

מדד הדמוקרטיה לשנת 2011 של המכון הישראלי לדמוקרטיה מצביע על ירידה הדרגתית באמון אזרחי ישראל במוסדות השלטון הדמוקרטיים. בעשור הראשון של שנות ה-2000, נע האמון במפלגות בין 15% ל-32% אחוזי תמיכה, וזו מידת האמון הנמוכה ביותר שנרשמה במוסדות בישראל בכלל. הדו"ח השנתי של המכון גם מצביע על הקשר בין ירידת האמון במוסדות לבין ירידה בהרגשת הסולידריות החברתית. "במדינה דמוקרטית שבה האזרחים אינם רוחשים אמון למוסדות, הרגשת השייכות למדינה כקהילה ותחושת הסולידריות החברתית עשויות לרדת והרצון לתרום למדינה מצטמצם. כבר כיום אפשר לראות ביטוי למגמות אלה בירידה במוטיבציה לשרת בצבא". העדר הסולידריות החברתית-קהילתית והאמון במפלגות הביא כמובן גם לרתיעה ממעורבות פוליטית ומהצבעה בבחירות. מגמה זו נעצרה חלקית בקיץ 2011. המחאה החברתית שהוציאה לראשונה למעלה מ-400 אלף איש להפגנות על רקע חברתי-כלכלי, הביאה לשינוי בתפיסת חלקים נרחבים מהציבור את התנהגותם האזרחית. עשרות אלפי אזרחים עבור תהליך מזורז של "פוליטיזציה" ונכנסו

למעגל האקטיביזם הישראלי. כיום זה לא נדיר לפגוש פעילים חברתיים חדשים רבים, אשר מודים שלא עסקו בשינוי חברתי כלל עד למחאת הקיץ. וכפי שמעיד מדד הדמוקרטיה האחרון של המכון הישראלי לדמוקרטיה, למחאה גם הייתה השפעה חיובית באמון התושבים בממשלה ובדמוקרטיה הישראלית, לא בגלל שהמחאה הביאה לשינויים מהותיים, אלא בשל עצם קיומה והלגיטימיות הנרחבת שהיא קיבלה הן מהם והן ממוסדות השלטון.

האם המחאה החברתית של קיץ 2011 סימנה תקופה חדשה? עשרות יוזמות והתארגנויות חדשות קמו בניסיון לשמר את סדר היום הציבורי שיצרה המחאה ולהכווין את תוצאותיה לזירות מסוימות, כאלה ואחרות. המחאה הייתה תזכורת מחודשת לכוחם של אזרחים לפעול לשינוי המצב. תחושה רחבה כזאת מעוררת תקווה לרעיונות חדשים ומנהיגות רעננה שישפיעו הן על הזירה המוניציפאלית והן על הזירה הארצית. כניסתם של פעילים חברתיים וקהילתיים למערכת הפוליטית האלקטורלית עשויה לחולל שינוי קהילתי שייצור רצף מחודש מן החברה האזרחית ועד הרמה הפוליטית, ויעצב מחדש את האופן בו נתפסת העשייה הפוליטית המוניציפאלית. בחלק השני של המסמך יתואר הפוטנציאל הגלום בשינוי זה, באמצעות המושג **קהילה פוליטית**.

פוליטיקה מקומית חדשה - הקהילה כמשאב פוליטי

הפעיל החברתי העצמאי המעוניין להתמודד בבחירות המקומיות יעמוד מול מגוון דילמות ומכשולים. המכשול הראשון הוא העדר גישה למשאבים פוליטיים מרכזיים: מימון, הון אנושי וידע. אם הוא יחבור למפלגה ארצית קיימת כדוגמת מר"צ או הליכוד, הוא יקבל צינור ישיר לקבלת משאבים אלו: מימון בחירות מובטח מראש על בסיס המפלגה הארצית או נציגים הקיימים היושבים במועצה, פעילי המפלגה יתגייסו למענו כחלק מפעילותם המפלגתית הכללית ואת הידע אסטרטגי או התוכני הוא מקבל מצוות ההיגוי המפלגתי ושכיריו. בתמורה, הוא מעניק למפלגה את חופש פעילותו הפוליטית או האידיאולוגית ותפיסתו בעיני הציבור מושפעת מתדמית המפלגה ברמה הארצית.

הוא יכול גם לחבור לבעלי הון או למוקדי כוח עסקיים מקומיים, אשר יעניקו לו בדרכים עקיפות את המימון הנדרש כמו גם את השפעתם הפוליטית האזורית. כך יוכל לשכור פעילים, מומחים ויועצים אסטרטגיים ותקשורתיים, ולנהל קמפיין בחירות אפקטיבי. בתמורה הוא ישמש כבא כוחם הפוליטי של הגורמים שתמכו בו, הוא יקדם את האינטרסים שלהם, לעיתים גם על חשבון האינטרסים של הציבור שבחר בו.

הבעיה העיקרית בשתי הדרכים הללו, היא שהן מנציחות את הליקויים הקיימים במערכת הפוליטית המקומית, את יחסי הכוח העירוניים. המחסום בין החברה האזרחית לדרך הפוליטית נותר בעינו. פעיל זה או אחר עשוי לצאת נשכר פוליטית ממהלך זה, אך הציבור הרחב נותר עם בעיות המאקרו המקומיות ועם הסלידה המסורתית מן הפוליטיקה הארצית בכלל, ומן הפוליטיקה המקומית בפרט.

דרך שלישית היא גיוס הקהילה למהלך הפוליטי, באופן שיאפשר גם העצמה פוליטית וחברתית של חברי הקהילה וגם שימוש מושכל בנכסי הקהילה כמשאבים פוליטיים. המונח 'קהילה' בא לתאר את תושבי היישוב השותפים למהלך הפוליטי, כל אחד רשאי להצטרף ל'קהילה' בתנאי שהוא מסייע לקידום המהלך בכל דרך שהיא: תרומה, התנדבות, חשיבה וכן הלאה. גיוס הקהילה מתאפשר רק אם הפעילות הפוליטית תורמת בעצמה לבניית קשרים חברתיים, אישיים ומקצועיים בין השותפים השונים, כלומר הקהילה וההשפעה הפוליטית מזינות זו את זו. בעשור האחרון נעשה שימוש נרחב בפרקטיקות קהילתיות כחלק ממערכות בחירות מקומיות וארציות בארץ ובעולם.

יוצגו להלן ארבעה מקרים של שימוש בפרקטיקות קהילתיות-פוליטיות ובהמשך יוצגו העקרונות המשותפים.

אובמה 2008 – ארגון קהילתי כאסטרטגיה פוליטית

“But the reason our campaign has always been different is because it's not just about what I will do as President, it's also about what you, the people who love this country, can do to change it... Yes we can. It was a creed written into the founding documents that declared the destiny of a nation. Yes we can. It was whispered by slaves and abolitionists as they blazed a trail toward freedom through the darkest of nights. Yes we can. It was sung by immigrants as they struck out from distant shores and pioneers who pushed westward against an unforgiving wilderness. Yes we can. It was the call of workers who organized; women who reached for the ballot; a President who chose the moon as our new frontier; and a King who took us to the mountaintop and pointed the way to the Promised Land. Yes we can to justice and equality. Yes we can to opportunity and prosperity. Yes we can heal this nation. Yes we can repair this world. Yes we can.”

בשנת 2008 נבחר ברק אובמה ושינה את פני ההיסטוריה בתור הנשיא האמריקאי השחור הראשון. בציטוט זה מתוך נאום ההכתרה שלו, ניתן לזהות את החידוש הרטורי והרעיוני של אובמה והוא השימוש בסיפור האישי האינדיבידואלי כמוטיבציה לפעילות למען הכלל, מן הפרט אל הכלל. עצם השימוש בגוף ראשון רבים בסיסמא YES WE CAN, מעביר את המסר שהסיפור אינו רק המועמד אלא כל הקהילה המתגייסת למהלך. אובמה הגיע מרקע של פעילות כמארגן קהילתי בשיקגו, רקע לא מקובל עבור פוליטיקאי מקצועי. בקמפיין הבחירות של 2008, באמצעות יעצים בכירים כמו מארשל גנץ, נעשה לראשונה שימוש רחב מאוד, כלל ארצי, בשיטות הארגון הקהילתי המועדדות העצמה קהילתית באוכלוסיות מוחלשות, כאמצעי מרכזי בשיטות הארגון של קמפיין הבחירות. מארשל גנץ הציע לבנות את תהליך העצמה הפוליטי של הפעילים באמצעות השימוש בסיפור האישי וחיבור ממנו למטרה הקולקטיבית, כך שהפעילים הפכו להיות הסיפור של הקמפיין ולא רק המועמד. לתפיסת גנץ, כך נוצרת המוטיבציה הרגשית והמחויבות הפוליטית העוצמתית. 4,000 מתנדבים הוכשרו להיות מארגנים קהילתיים-פוליטיים כחלק מקמפיין הבחירות. הם נשלחו ליישובים ברחבי ארצות הברית, במטרה להקים גרעיני פעילים אוטונומיים אשר ייצרו מיני-קמפיינים מקומיים. המארגנים עודדו את הפעילים המקומיים לספר את סיפורם האישי, לשתף ובכך ליצור הזדהות קולקטיבית למען מטרה משותפת ולבנות כקבוצה אסטרטגיה פוליטית מקומית לקמפיין הבחירות. באופן זה גויסו עשרות אלפי מתנדבים שגייסו כסף, בנו רשימות והיוו את שדרת כוח האדם של הקמפיין. בזכות מהלך זה התאפשר גיוס של 12 מיליון דולר בתרומות קטנות, כפיצוי על העדר יחסי של תורמים גדולים אשר תמכו במפלגה הרפובליקנית.

מפלגת הפיראטים – דמוקרטיה נזילה

מפלגת פיראטים קמה לראשונה בשנת 2006 בשבדיה ובגרמניה. מפלגות הפיראטים השונות, הפועלות בתיאום חלקי בין המדינות, דוגלות בעיקר בקידום ולגיטימציה של שיתוף מידע ותוכן ברשת האינטרנט, ביטול זכויות יוצרים ופטנטים והגברת השקיפות השלטונית וחופש המידע. המפלגה צברה פופולריות עם השנים ובשנת 2009 קיבלה 7% מקולות הבוחרים השבדים לפרלמנט האירופאי וכ- 9% בבחירות לפרלמנט של ברלין. המפלגה מייצגת תופעה נרחבת יותר של סלידה מן הפוליטיקה הממסדית וחיפוש אחר אלטרנטיבות מהותיות לדרך בה התקיימה הפוליטיקה האלקטורלית באירופה

עד כה. כיום מפלגות הפיראטים מיוצגות ב-13 מדינות אירופאיות, ובשנה האחרונה הוקמה גם מפלגת פיראטים ישראלית אשר התמודדה לכנסת ה-19.

נבחרי הציבור של מפלגות הפיראטים מייצגים מגוון אג'נדות שונות לגבי סוגיות פנים וחוץ. עיקר הדגש מושם על הדרך בה נבחרים ומתנהלים המועמדים של המפלגה. באופן זה נעשה שימוש במדיה חברתית ותוכנות שיתוף בכדי ליצור קשר ישיר ורציף בין הבוחרים לנבחרים. בגרמניה, הציבור הרחב הוזמן להשתתף בעיצוב כרזות הבחירות של המפלגה, וחלק מן הכרזות הזוכות הדגישו בעיקר את המיאוס מהפוליטיקה והלך הרוח הניהיליסטי של חברי המפלגה. לחברי המפלגה גם אפשרות להשפיע בזמן אמת על הצבעות של נבחריהם, על ידי השתתפות בסקר מקוון. כמו כן, במקומות מסוימים ניתן להחליף את הנבחרים באמצע כהונתם, במידה וחברי המפלגה החליטו בהחלט רוב אינטרנטית לעשות זאת.

אחד המאפיינים הייחודיים של מפלגות הפיראטים הוא העובדה שהמסגרת הדמוקרטית והשיתופית הנה תכלית המפלגה וגם סדר היום העיקרי שלה. תוך רצון לצמצם באופן כמעט מוחלט את הפער והניתוק בין הבוחרים לנבחרים. פער שמעיד על ניתוק ערכי ורעיוני כמו גם העדר אחריותיות כלפי הבוחר. השיטה של הפיראטים היא דוגמא רדיקלית להתנערות מהפוליטיקה המוסדית הנתפסת כמנותקת מצרכי הבוחרים, ועם זאת היא מדגימה עיקרון חדשני - דמוקרטיזציה מוחלטת של המהלך הפוליטי, תוך יצירת קהילה וירטואלית-פוליטית דינמית, השותפה באופן קבוע ומתמשך בניהולת הקמפיין של המפלגה וקבלת החלטות בפועל של הנבחרים.

עיר לכולנו 2008 – דמוקרטיה מהשטח

בבחירות המקומיות בתל-אביב יפו בשנת 2008 קמה רשימה חדשה, אזרחית, על מפלגתית, אשר הדהימה בהצלחתה בבחירות את תושבי העיר - 'עיר לכולנו' שבראשה עמד איש חד"ש – דב חנין, ובמקום השני נבחר איש הליכוד אהרון מדועל, משכונות דרום תל-אביב – הציעה מצע סוציאלי דמוקרטי ופרוגרסיבי, זכתה בחמישה מושבים במועצת העיר, ומועמדה לראשות העיר זכה ל 34% תמיכה מול ראש העיר המכהן והפופולארי- רון חולדאי. הישג זה התאפשר בזכות הצטרפותם של מאות מתנדבים ופעילים אשר לקחו חלק מהותי בתכנון וכתובת מצע המפלגה, דרכי פעולתה, חבריה הנבחרים ובאסטרטגיה הפוליטית.

הייחוד ב'עיר לכולנו' הוא במהלך שהביא להקמתה והתפתחותה. המהלך נבע מתוך החברה האזרחית בתל-אביב. קבוצה של כ-40 אנשי אקדמיה וחברה התאספו במטרה להוביל שינוי פוליטי בעיר, לנוכח מה שנתפס כמדיניות היפר-קפיטליסטית ובלתי-שוויונית של ראש העיר המכהן. הקבוצה המייסדת התחלקה לפורומים בתחומים שונים, לפי חלוקה נושאת וגאוגרפית. הפורומים גייסו אליהם אנשי מקצוע וקבוצות פעילות מן החברה האזרחית אשר היו רלבנטיים לתחום פעילותם. כך נוצרו פורמים בתחומי דיור, תחבורה ציבורית, איכות סביבה, דרום העיר, צמחונות ועוד. לאחר שגובשו עקרונות מנחים ראשוניים לכל הפורומים, יצא קול קורא לכלל תושבי העיר, שהוזמנו להשתתף בדיונים לקראת גיבוש הרעיונות הסופיים, שהפכו בתורם להיות חלק ממצע המפלגה. לכל פורום הייתה הסמכות לעצב את האסטרטגיה הפוליטית ושאלות מהותיות במהלך הקמפיין. בנוסף, הוקם פורום מרכזי בו ישבו נציגים של הפורומים השונים, והוקמה גם אסיפה כללית אליה הוזמן הציבור הרחב בכדי לדון בנושאים כלליים. בפועל השתתפו כ-250 איש בפורומים השונים. רק בשלב מתקדם הוחלט לאתר מועמד לראשות העיר, וכמו כן נערכו בחירות פנימיות לרשימה למועצה.

'עיר לכולנו' מייצגת קמפיין בעל אופי דמוקרטי לחלוטין, השואב את הלגיטימציה שלו Bottom-Up מתוך הפעילים בשטח, בהשראת כללי 'שיתוף הציבור' אשר קודמו עד כה על יד החברה האזרחית בישראל מול מוסדות השלטון המרכזיים. בזכות השיתוף המלא של הפעילים במהלכים השונים של

הקמפיין, נוצרה מחויבות משמעותית של מאות פעילים להצלחת הרשימה. הפעילים בלטו ברחבי העיר, הם בעצמם שימשו כמגייסי קולות ותמיכה פוליטיים והובילו להישג בבחירות. הפעילים של עיר לכולנו, שהיו מחויבים למסר ולמהלך הפוליטי, היו הכוח המניע אל מול הקמפיין עתיר המשאבים של ראש העיר המכהן, חולדאי. יש לציין כי גם לאחר הבחירות, התקיימו מדי חודש, פגישות של הסיעה המורחבת, אשר היו פתוחות לחברי המפלגה ואפשרו עדיין השפעה על ההחלטות והדיונים של הנבחרים במועצת העיר.

המועצה המקומית חורה ומוחמד אלנבארי – דמוקרטיה בקהילה קטנה

חורה הנה יישוב בדואי בצפון הנגב שסבל מקשיים רבים: נשירה גבוהה ממסגרות החינוך, אחוז גביית מיסים נמוך, והדרת נשים מתעסוקה ומהנהגת היישוב. בתחילת שנות ה-2000, התגבשה קבוצה של צעירים בני היישוב, אקדמאים ובעלי מקצועות חופשיים, שחברו בכדי להוביל שינוי פוליטי ולהתמודד עם דפוס הבחירה החמולתי אשר היה נהוג בחורה. עד אז, מנהיגי שלושת השבטים הגדולים ביישוב סגרו ביניהם מי יבחר למועצה ולראשות היישוב. לקראת הבחירות המקומיות בשנת 2003 הקבוצה פנתה למוחמד אלנבארי, ד"ר לכימיה שעשה חיל הן בשדה האקדמי והן בתעשיית התרופות, וביקשו ממנו להציג את מועמדותו מטעם לראשות היישוב. אלנבארי נעתר ובתום מערכת בחירות אחת הוא הצליח לשנות באופן עמוק את הדפוסים הפוליטיים בחורה. לראשונה, נשים הצביעו בעצמן לאחר התנגדות עזה מאוד מצד "זקני" העדה והחלטה של הצעירים שהשינוי צריך להתחיל כבר בקמפיין.

אלנבארי גם סירב בתוקף להתחייב לתפקידים ותקציבים לפני הבחירות, ועשה זאת באדיקות כלפי כל הצדדים, הוא הכניס ניהול מקצועי בלבד לראשות היישוב, של עובדים שאינם חברי המועצה. כך הוא יצר שינוי תודעתי מצד תושבי היישוב כולו. הוא דאג שרשימתו תורכב מנציגים מכל השבטים שהתגוררו בחורה, ולא רק משלושת השבטים הגדולים, ודאג שנציג כל שבט מייצג גישה חדשה ביחס לשלטון המקומי. מכיוון שבקבוצה המייסדת, יוצגו אישים מכל השבטים, המהלך הצליח. המאמץ הקבוצתי הביא גישה מייצגת ומכילה ו"שבר" את ההצבעה השבטית שהתקיימה ביישוב שנים רבות.

הקבוצה המייסדת ליוותה את אלנבארי בכל השנים מאז בחירתו לראשונה, הם נפגשים פעמיים בשנה לסופשבוע מאורגן ודנים בנושאים מהותיים בחיי היישוב. בנוסף, הוקמו פורומים מובילים של אנשי הקהילה, נשים וגברים, בנושאים שונים, ביחד הם מקדמים פרויקטים כלכליים וחברתיים ביישוב. מערכת קהילתית-פוליטית זו סייעה מאוד גם לבחירתו המחודשת של אלנבארי בשנת 2008.

רב המשותף על השונה – לבנות קהילה פוליטית

הקמפיינים אשר הוצגו לעיל הן דוגמאות מרתקות לשימוש שנעשה בפוליטיקה קהילתית ברחבי הארץ ובעולם. קמפיינים אשר הביאו להצלחה פוליטית ובעקבותיה שינוי חברתי מהותי.

העיקרון הבסיסי העולה מן הדוגמאות הנ"ל הנו השימוש **בכלים של שינוי חברתי**, כגון העצמה קהילתית, טכנולוגיות לשיתוף ציבור, סנגור וניהולי מאבקים ציבוריים, והטמעתם בקמפיין פוליטי. הקמפיינים הובלו ברובם על-ידי מנהיגות אזרחית, רק שבניגוד למאבקי תכנון וסביבה, או מהלכי סנגור קהילתי הנובעים ממשנה סדורה של ארגון זה או אחר, הוגדרה מטרה פוליטית ברורה למגוון של פעולות ציבוריות הנובעות מן הקהילה שמטרתן לשפר את פני היישוב וחי כלל התושבים.

היתרונות של הפוליטיקה הקהילתית היא בכך שמדובר במסגרת פוליטית חדשה, אותנטית ולא מזוהה, וזו חדשנות שיש לה אטרקטיביות פוליטית רבה על פני המפלגות הוותיקות. הפעילות

הקהילתית האקטיביסטית מאפשרת הזדמנויות לחשיפה ציבורית רחבה ומגע עם מגוון של בוחרים פוטנציאליים, תוך גיוס פעילים לקראת הבחירות. היא נותנת פתרון משמעותי להעדר המשאבים, על ידי מתנדבים, תרומות קטנות ותורמים רבים.

המהלך כשלעצמו מחזק אקטיביזם, מודעות ויכולות פוליטיות בקרב תושבים רבים ובאופן זה מייצר מנהיגות קהילתית-פוליטית חדשה. קהילה פוליטית מייצרת טוב משותף ותמונת עתיד חיובית ומעוררת תקווה. כך אנו בונים **יציבות** פוליטית, שינוי ציבורי ארוך טווח ובר קיימא שתהיה לו מנהיגות המשך.

אז איך מתחילים?

כיצד מניעים קהילה מקומית אדישה או "כלואה" במבנים פוליטיים ישנים לשינוי פוליטי?

חשוב להבהיר שאין מודל מדויק או מרשם בדוק להנעת מהלך פוליטי מקומי. פוליטיקה משלבת משתנים רבים ומשפיעים שלא הוצגו במסמך זה, בהם: אסטרטגיה, אנשים, ידע מקומי, אינטואיציה אישית ובעיקר מוטיבציה לשינוי. לצד מרכיבים אלה נציג להלן מספר רעיונות והמלצות אשר עשויים לשמש **קווים מנחים להובלת פוליטיקה קהילתית אפקטיבית**:

הגדרת הטוב המשותף – אנו מורגלים לפוליטיקה סקטוריאלית בישראל, כך, כל סקטור דואג לעצמו ומנסה למקסם משאבים פוליטיים וכלכליים בכדי להשיג את צרכיו ולקדם את נציגי המגזר, כל זאת מתוך תפיסה של משחק סכום אפס. האתגר בבניית קהילה פוליטית הנו מצד אחד לייצר תחושת קהילה סביב 'טוב משותף' ולא על באמצעות סימון אויב משותף. ניתן לעשות זאת באמצעות זיהוי והגדרה של **צרכים משותפים**, כגון אוכלוסיית המשפחות הצעירות אשר צורכות תשתיות לחינוך, ופיזיות בצורה דומה (גני ילדים, בתי ספר וגני משחקים). מכנה משותף נוסף יכול להיות גיאוגרפי, שכונה מסוימת או חלקים משותפים של העיר, אשר נפגעים ממטרד סביבתי או העדר תשתיות נקודתיות. באופן זה, זיהוי האינטרס המשותף מאפשר להגדיר את מרחבי הפעולה הראשוניים שלכם. אולם, חשוב גם להגדיר את המכנה המשותף הכללי אשר גם מתייחס לאינטרס הקהילתי המצומצם וגם לאינטרס הכלל-עירוני הרחב, מכיוון שגודל המכנה המשותף הוא גם גודל הכוח הפוליטי המצטבר. ככל שנרחיב את מעגל השותפות על בסיס חיובי, כך יגדל הכוח הפוליטי ותיווצר אפשרות ליצירת זהות עירונית אינטגרטיבית ומכילה.

דמוקרטיה מלמטה - הקמת ועדי פעולה מקומיים – כפי שציינו קודם לכן, כלים לשינוי חברתי הם הבסיס של הקהילה הפוליטית, זוהי דרך אפקטיבית ונכונה מהותית לגיוס פעילים ולהנעת שינוי ציבורי. המטרה היא הקשבה לצרכים הקהילתיים ויצירת הנהגה מקומית להובלת שינוי בתחומי החיים הרלבנטיים, אם על בסיס שכונתי או על בסיס עניין. זהו מהלך ארוך טווח אשר עשוי להימשך לפחות שנה אחת, בה צוותי הפעולה מובילים מיני-קמפיינים, ובמהלכו התושבים מקבלים אוטונומיה אסטרטגית ומעשית תוך סיוע של המטה המרכזי בנושאים כמו: תקשורת, חשיבה ותכנון או ביצירת קשרי ושיתופי פעולה נוספים. היתרון במהלך זה היא שהפעילים עוברים תהליך של הכשרה פוליטית מעשית בניהול קמפיינים, גיבוש פנימי ורישות רחב בקרב אנשי האזור/תחום העניין. כך בשעת הבחירות הם יתרמו תרומה כפולה ומכופלת לקמפיין הכללי.

שיתופי פעולה – כאשר פועלים בתוך זירה של חברה אזרחית חשוב לנהל מהלכים מול קבוצות מתחרות בצורה זהירה ומושכלת – מצד אחד לחבר כוחות קיימים ופעילים למהלך, ומצד שני לזהות את היתרונות של גופים שנתרים ניטרליים פוליטיים. בעיר לכולנו, אנשי התנועה הכילו בתוכם קבוצות מאורגנות קיימות שפעלו בתל-אביב שנים רבות בתחומים שונים ומגוונים לשיפור החינוך בדרום העיר, או למען תחבורה ציבורית, אנשים אלו נרתמו לקמפיין והפכו לדמויות מרכזיות ומובילות בו, חלקם גם יוצגו לאחר מכן ברשימת מועצת העיר.

השבת המרחב הציבורי לציבור – יש לנצל את חופש הפעולה במרחבים ציבוריים פתוחים לטובת ארגון אירועים קהילתיים בעלי אופי פוליטי או סמי-פוליטי. כך למשל, הקמה של 'מתנ"ס ליום אחד' על ידי תושבי שכונה אשר סובלים מהעדר מתנ"ס מקומי, הכולל הפעלות לילדים ופעילות משפחתית, ייצור מרחב פוליטי חדש בו אתם תובילו את המהלך הציבורי. זו גם הזדמנות לחשיפה ציבורית, ובניית מאגר פעילים ראשוני באמצעות דוכן החתמה. ארגון אירועים מסוג זה במרחב הציבורי הפתוח משיג מטרה נוספת והיא השבת המרחב הציבורי לקהילה ויצירת תחושת שייכות בקרב המשתתפים יחד עם מפגש חברתי ותחושת הקהילתיות הנובעת ממנו.

ניהול התנדבות (או: לא כולם אקטיביסטים) - לא לכולם מתאים לעסוק באקטיביזם, לעיתים מחוסר זמן ולעיתים מחוסר עניין אישי בפעילות ציבורית, לכן חשוב לאפשר **גמישות ורמות מעורבות שונות** ומגוונות ב'קהילה'. יש מי שמתאים לו רק לתרום מעט כסף, ויש כאלה שמעדיפים לתרגם או לערוך חומרי הסברה. חשוב לאפשר לכל אחד ואחת לחוש בנוח ולתרום מעט או הרבה בתחום הרצוי ובמידה המתאימה. כמו כן, יש לדאוג גם לפעילות פנאי מגבשת, שאינה בהכרח פוליטית או מחאתית, ושמתרתה היחידה היא לחזק את הקשרים החברתיים והאישיים בין חברי הקהילה. בנושא זה ניתן ללמוד רבות מהתחום המקצועי של ניהול התנדבות בחברה האזרחית, למשל, [המדריך לניהול מתנדבים](#).

רצף של דמוקרטיה והלימה בין תוכן לתהליך - לכל קמפיין בחירות יש צורה ותוכן. הצורה היא האופן בו אנו מתנהלים אל מול הפעילים והצוות המוביל, ואילו התוכן הנו המסרים שלנו, האג'נדה וסדר היום אותו אנו מובילים. הקמת קהילה פוליטית כוללת הכרעה משמעותית ביחס ל'צורת' הקמפיין אשר תתבסס בעיקרה על **התנדבות** ולא כוח שכיר, **שיתופית בקבלת החלטות** ופחות ריכוזית, ומובלת באמצעות **קבוצה** מייסדת ולא אדם יחד. קמפיינים אשר מנהלים בצורה מאוד ריכוזית עשויים להצליח בטווח הקצר אך החולשה שלהם ניכרת כאשר המהלך הציבורי נותר תמיד "מלמעלה למטה", ולא מאפשר על פי רוב צמיחה הפוכה. ריכוזיות מייצרת חוסר יציבות בשל העדר דרג מנהיגותי ממשך, וקושי בשימור הפעילים בין מערכות בחירות. ועם זאת, חשוב לציין שהבחירה בדמוקרטיזציה מלאה של הקמפיין אינה טריוויאלית ולא תמיד היא הנכונה ביותר. דמוקרטיזציה מובילה לעיתים לסרבול וחוסר יעילות אסטרטגי, ולקבלת החלטות פוליטיות שגויות. לכן מומלץ להתייחס לדמוקרטיה כרצף של אפשרויות הנע בין ביזור לריכוזיות, בין דמוקרטיזציה לאוטוריטאריות, ולהכריע במידתיות ובהתאם לצרכים. כדי ליצור קמפיין אמין ועקבי חשוב ככל האפשר על אחידות בין צורה לתוכן.

סיכום

הפער המדומה והסמנטי בין החברה האזרחית לפוליטיקה האלקטוראלית הנו בעצמו סימפטום למעמד הציבורי הירוד אליו נקלעה הפוליטיקה המפלגתית בקרב הציבור הישראלי. הוא מעיד על ניתוק בין הרגש הפוליטי לעשייה הפוליטית, בין הערכים המניעים אותנו לבחירה בפועל בקלפי. דווקא שבירה של החומות בין העולם המתפתח של הקהילות והקהילתיות הישראלית לבין עשייה פוליטית אלקטוראלית במישור המקומי או הארצי, עשויה להשיב את האמון של הציבור בשלטון ובדמוקרטיה הישראלית. זהו סכר המצוי בשיח הציבורי שצריך להבקיע ולמוטט בכדי לייצר זרימה חופשית של איכות אנושית, חיבור אמיתי לשטח ולצרכים היום-יומיים של התושבים, ורעיונות חדשניים ומקוריים לגבי החברה הישראלית ועתידה.

האפשרויות הגלומות במימוש המשאבים הקהילתיים כדי לממש פוליטיקה טובה יותר לציבור הודגמו באמצעות קמפיינים פוליטיים מוצלחים בארץ ובעולם. קמפיינים אלה מדגימים רצף של אפשרויות בין

קהילה לפוליטיקה והם מציעים שילובים שונים של שתי אלה. השימוש בכלים פשוטים, המוכרים לכל פעיל חברתי בישראל, מסמנים שניתן לקדם מהלכים פוליטיים אחרים, המהווים פוליטיקה חדשה - פוליטיקה של טוב משותף, המבוססת על תקווה ותחושת סולידריות. זהו הקסם בשילוב בין קהילה לפוליטיקה, כאשר הקהילה הופכת לגוף חי ודינאמי שמחבר בין הציבור הרחב לבין מנגנוני השלטון.